

УДК 821.161.2

ОЛЕСЯ МІНЕНКО, ОЛЕКСАНДР ДЯДЮШЕНКО

м. Черкаси

alesya-minenko@mail.ru

ПРОБЛЕМИ РЕЦЕПЦІЇ ОРИГІНАЛУ ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Стаття присвячена проблемі рецепції оригіналу та інтерпретації літературного твору. Переклад розглядається як одна зі спроб сформуванню національну художню систему. Увага до перекладу певного художнього твору визначається специфікою історичного періоду, в якому відбувається рецепція твору, її особливістю розвитку жанрових традицій національної літератури певного історичного часу. Визначено найголовніші координати, яких повинен дотримуватись перекладач під час роботи над художнім твором, щоб простежити, наскільки переклад конгеніальний оригіналові, оскільки це стосується проблеми розуміння та читацького сприйняття.

Ключові слова: текст, переклад, рецепція, інтерпретація, твір.

Дослідження рецепції – складова художньої творчості, в якій можна виокремити три етапи: виникнення ідеї у свідомості автора і праця над твором; результат цієї праці у вигляді завершеного твору; сприйняття цього твору. Завершення авторського творення художнього тексту є початком появи певної «дистанції» між літературним твором і його рецепцією. Остаточним етапом є сприйняття твору читачем, що потрапляє у мегаполіс нового відношення: автор – літературний процес. Багатогранне взаємовідношення (автор – дійсність – художній твір – читач – літературний процес) не фіксується певною часовою послідовністю [6, 249]. Належне сприйняття читачем художнього твору є головним завданням кожного автора.

Метою статті є дослідити основні проблеми рецепції оригіналу літературного твору та його інтерпретації.

Проблема естетичного сприйняття художніх текстів пов'язана не лише з розширенням парадигм художності літератури-реципієнта. Важливо враховувати також, у який спосіб відбувається рецепція, в якій формі тексти інших культур потрапляють у новий художньо-національний простір, у який час відбувається цей міжкультурний діалог. Саме тому важливо брати до уваги особливості культурно-історичної свідомості періоду, в якому відбувається рецепція. Як зазначає Т. Денисова, вивчення таких категорій як «канон» і «рецепція» допомагає у вивченні

історії розвитку жанрів, стилів певної національної літератури, що є головним завданням художнього перекладу. «Історію жанрів, напрямів, шкіл можна структурувати за принципами генези, рецепції, поетології, компаративістики, нарративістики, історії ідей тощо» [2, 6]. Таким чином, рецепція перекладу буде сприйматися неоднозначно різними поколіннями, що, у свою чергу, дає поштовх до дослідження розвитку тогочасної літератури та культури населення того періоду.

За останні десять років в українському літературознавстві з'явилася низка визначних праць, які ставлять за мету, передовсім, розкрити творче мислення певної культурно-історичної доби через зіставлення однієї національної літератури з іншою або ж показати, в який спосіб через діалог однієї культурно-історичної свідомості з іншою формується модель (на генетичному, стильовому рівнях) національної літератури. Ця тема поставала в центрі монографій і розвідок В. Агеєвої, С. Андрусів, А. Білої, В. Будного, Т. Гундорової, Т. Денисової, Д. Затонського, М. Ільницького, І. Лімборського, Ю. Микитенка, Р. Мовчан, В. Моренця, Д. Наливайка, М. Новикової, А. Нямцу, С. Павличко, О. Пахльовської, Л. Плюща, Я. Поліщука, О. Пронкевича, Т. Рязанцевої та ін. Дослідження згаданих науковців прагнуть вийти на новий рівень осмислення літературознавчої думки, залучаючи у своє поле вектори розвитку різних національних літературних систем та філософсько-

естетичних традицій. Водночас варто зауважити, що протягом останніх п'яти років в українському літературознавстві була актуалізована проблема рецепції, поштовхом до якої стали студії С. Павличко, Т. Денисової, Д. Наливайка, Т. Михед, Т. Гундорової. Водночас без гідної уваги дослідників залишається творчість великої кількості видатних авторів минулого. Так, в українському літературознавстві бракує ґрунтовних цілісних праць щодо рецепції Шекспіра. Зрештою, досить мало досліджень, у яких аналіз перекладів розглядають із позиції не стільки лінгвістичного, скільки компаративістичного плану, що є перехідною ланкою до узагальнень у площині естетики. Переклад є не лише формою донесення тексту іншої культури до своєї, а й також виразником когнітивних (ментальних) особливостей культури певного історичного часу. «Література, будучи словесним мистецтвом, особливим чином пов'язана з когнітивно-ментальною сферою і єдина в ансамблі мистецтв є її безпосереднім художнім вираженням», – зазначає Д. Наливайко [7, 21].

М. Гловінський виокремив ряд стилів літературної рецепції і вважає, що «факт сприймання» не дається безпосередньо як літературний твір. Дослідник акцентує свою увагу на п'яти групах таких текстів-свідчень: до першої групи відносяться літературно-критичні висловлювання про сам процес читання і прочитані твори; друга група містить метакритичні тексти; до третьої належать пародії, травестії; четверта група – це переспіви і переклади; п'ята група – конкретно-соціологічні дослідження читацьких інтересів, функціонування книг у літературному житті [8, 137]. Таким чином, М. Гловінський описує рецепцію як «факт сприймання» художнього твору через різноманітні критичні тексти, переклади, переспіви, травестії тощо, що оточують коло читацьких інтересів. Саме ці чинники слугують для глибокого розуміння того чи іншого художнього твору і мають безпосередній вплив на читача.

Фактично переклад є важливою частиною національно-літературного процесу, оскільки виступає посередником між літературами, без нього неможливо було б говорити про міжлітературний процес у всій його повноті.

Важливим у процесі перекладу є також вибір оригіналу, який найчастіше обумовлений внутрішніми потребами літератури, яка сприймає, її здатністю певно засвоїти «інонаціональне» літературне явище, її можливістю в певний спосіб (інтеграційно чи диференційно) зреагувати на його художні особливості [4, 129]. Проблемі вивчення національного та міжлітературного аспектів дослідження літератури, формування світової літератури значна роль відведена у працях Д. Дюришина. У колі його зацікавлень – виявлення шляхів досягнення закономірностей міжлітературного розвитку крізь призму вивчення рецепції творів одного культурно-мистецького простору в середовищі іншого за допомогою зіставного аналізу літературних явищ: «Головну мету порівняльних досліджень ми бачимо у встановленні типологічної та генетичної сутності літературного явища (твору, напряму, процесу тощо) у межах національної і в підсумку – у масштабі світової літератури. Тим самим закономірно визначається місце і картина історичних зв'язків між окремими національними літературами» [3, 68]. Перекладацька діяльність особливо активізується у періоди переходу до нової стильової формації, у часи нестійких літературних норм і кризових явищ у панівних до цього періоду художніх системах. Тоді літературі необхідно заповнити наявні в її еволюційному потенціалі лакуни.

Переклад розглядається не тільки як процес міжмовної комунікації, але і як міжкультурний діалог. «Чуже вмить відчути своїм» – цій комунікативній стратегії культури істотно допомагає переклад, оскільки він забезпечує міжкультурну комунікацію на рівні текстів. У певному сенсі кожна культурна дія може бути розглянута як комунікативна, тому що містить і виражає певну інформацію. А в перекладі комунікативний аспект культурно-значного тексту перетворюється у діалог культур, мов, цивілізацій. Процес перекладу, тобто сам переклад, суто діалогічний, тобто він припускає принципове розходження й принципову рівноправність сторін. Художній переклад, як один з каналів комунікації культури, забезпечує конструктивний діалог культур. Саме діалог культур створює умови

для паритетного зближення суб'єктів культурного процесу, коли вони «вслуховуються» один в одного, «сприяють» одне одному – а це і є в деякому розумінні цивілізація [5, 38].

Проблема «читач та іноземний автор» становить найбільш складний і цікавий предмет порівняльного літературознавства. Взаємодія літератур у різні історичні періоди, починаючи з появи передумов до зближення культур у добу романтизму, відбувалася в нерівних соціокультурних умовах. Особливо це спостерігається в однотипних явищах: літературних школах («Молода Німеччина», «Молода Англія»), напрямках, стилях, які могли виникати не синхронно, а з запізненням або випередженням (романтизм у країнах Західної Європи, Америці).

У процесі художнього сприйняття М. Бахтін виділяє три етапи, котрі під час живого читання одночасні й неподільні; вчений наполягає на їх смислово розмежуванні. Перший етап читацької діяльності – етап «вживання» – характеризується тим, що читач освоює життєвий простір героя як власний. Читач ніби зливається з героєм, відчуває, переживає те, що й він. Читач стає читачем-героєм: бачить світ, в якому відбуваються події, стає їх учасником, уживаючись у героя, ототожнюючи його думки зі своїми. Етап «вживання» не здатен абстрагувати читача від реального світу. Повнота внутрішнього злиття читача з героєм, констатує М. Бахтін, не є метою його естетичної діяльності. Естетична діяльність починається на наступному етапі – позазнаходження, коли відбувається найважливіша естетична подія – зустріч автора й читача. Діяльність автора М. Бахтін називає «активністю того, хто відкривається», діяльність читача – «активністю того, хто розуміє». Зустріч автора й читача багато в чому залежить від уміння першого виразити себе, передати власне ставлення до події, а також від уміння читача зрозуміти автора, тобто розгадати форму, осмислити. За М. Бахтіним, читач певною мірою стає «творцем форми», оскільки форма є вираженням активного ціннісного ставлення автора-творця і того, хто сприймає, до змісту, набуває смислу – це і є етап завершення сприйняття художнього тексту. Процес сприйняття явища словесного

мистецтва знаходить своє втілення в тому, що твір має бути не лише «почутим, зрозумілим», а й мати «відповідь» (ідея діалогічності). Ця концепція спілкування письменника з читачем ґрунтується на ціннісному ставленні до мистецтва і являє собою єдність «злиття» і «незлиття» їхніх позицій [1, 276]. Особливо гостро проблема істинного (авторського) сприйняття художнього твору постає перед перекладачем, який, поряд з власною інтерпретацією подій, зобов'язаний слідувати задуму автора.

Переклад є однією зі спроб сформувати національну художню систему. Таким чином, увага до перекладу певного художнього твору визначається, зокрема, і специфікою історичного періоду, в якому відбувається рецепція твору, й особливістю розвитку жанрових традицій національної літератури певного історичного часу. Тобто, іншими словами, йдеться про діалектичний процес, у якому взаємодія між твором і реципієнтом відбувається за посередництвом літературної комунікації, адже саме через взаємодію реалізується безперервний обмін між автором, твором і читачем, між теперішнім і минулим досвідом мистецтва.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М. М. Бахтин. — М. : Худ. лит., 1975. — 504 с.
2. Денисова Т. Н. История американской литературы XX столетия / Т. Н. Денисова. — К. : Довіра, 2002. — 318 с.
3. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы / Д. Дюришин. — М. : Прогресс, 1979. — 318 с.
4. Дюришин Д. Художественный перевод в межлитературном процессе // Проблемы Особых межлитературных общностей / Д. Дюришин. — М. : Прогресс, 1993. — 213 с.
5. Еко У. Надінтерпретація текстів / У. Еко // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX століття / [за ред. М. Зубрицької]. — 2-ге вид., доп. — Львів : Літопис, 2002. — С. 549—564.
6. Лановик М. Б. Проблеми художнього перекладу як предмет літературознавчої рефлексії : дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.06 — теорія літератури / Тернопільський національний педагогічний ун-т імені Володимира Гнатюка. — Тернопіль, 2006. — 410 с.
7. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика / Д. С. Наливайко. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 347 с.
8. Glowinski M. Dzielu wobec odbioru. Szkice z komunikacji literackiej. Prace wybrane / M. Glowinski. — Krakow : Uniwersitas, 1998. — Т. 3. — 425 s.

OLEZIA MINENKO, OLEXANDR DYADYUSHENKO
Cherkasy

THE PROBLEMS OF PERCEPTION OF THE ORIGINAL AND ITS INTERPRETATION

The article is devoted to the perception and interpretation of the original literary work. Translation is considered as one of the attempts to form a national art system. Attention to the translation of a certain work of art is determined by the specific historical period, in which the perception of the work is occurred, and by the feature of the genre traditions of national literature of a certain historical time. The most important positions are defined, which should the translator observe while working on artwork to trace how is congenial translation of the original, as it concerns the problem of understanding and perception of the reader.

Key words: text, translation, perception, interpretation, work.

АЛЕСЯ МИНЕНКО, АЛЕКСАНДР ДЯДЮШЕНКО
г. Черкассы

ПРОБЛЕМЫ РЕЦЕПЦИИ ОРИГИНАЛА И ЕГО ИНТЕРПРЕТАЦИИ

Статья посвящена проблеме рецепции оригинала и интерпретации литературного произведения. Перевод рассматривается как одна из попыток сформировать национальную художественную систему. Внимание к переводу определенного художественного произведения определяется спецификой исторического периода, в котором происходит рецепция произведения, и особенностью развития жанровых традиций национальной литературы данного исторического времени. Определены основные координаты, которых должен придерживаться переводчик во время работы над художественным произведением, чтобы проследить, насколько перевод конгениален оригиналу, поскольку это касается проблемы понимания и читательского восприятия.

Ключевые слова: текст, перевод, рецепция, интерпретация, произведение.

Стаття надійшла до редколегії 03.02.2016

УДК 821.112.2.0'05:81'42

ДМИТРО МУРАВСКИЙ, ЯНА КРАВЧЕНКО

г. Запорожье

21dimma96@mail.ru, yana_kr@yahoo.com

ЭКФРАСИС И «DINGGEDICHT» В ТВОРЧЕСТВЕ Р. М. РИЛЬКЕ

В статье анализируются особенности функционирования экфрасиса в творчестве Райнера Марии Рильке. В частности, выявлена общность этого литературного феномена с эстетикой «поэзии вещиности» (Dinggedicht), характерной для творчества поэта. Их синтез в произведениях Рильке даёт начало новому эстетическому принципу, базирующемуся на теории интермедиальности всех видов искусств, а также на идее художественного преобразования действительности индивидуумом.

Ключевые слова: экфрасис, интермедиальность, «Dinggedicht», «поэзия вещиности».

Одним из актуальных направлений исследования в современном литературоведческом дискурсе является изучение специфики функционирования такого эстетического феномена как экфрасис. Повышенный исследовательский интерес обусловлен, прежде всего, многомерностью данного явления, которое находится на стыке литературы и других,

внесловесных видов искусств, обеспечивая своеобразный диалог между ними. К проблеме экфрасиса обращались такие исследователи, как М. Криггер, Г. Кранц, М. Константины, Х. Вандхоф, Дж. Т. Митчелл, Г. Ф. Скот, Ю. Шатин, Р. Данилевский и др. На сегодня изучение данного эстетического (если не сказать – культурологического) феномена сосредоточено,